

УДК 657.421

DOI: <https://doi.org/10.18664/btie.88.324962>

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ЗАПАСІВ З МЕТОЮ УПРАВЛІННЯ

*Кірдіна О. Г., д.е.н., професор,
Орлова В. М., к.е.н., доцент,
Журавльов Д.А., магістр (УкрДУЗТ)*

Впровадження якісної системи управління запасами має вирішальне значення для успіху підприємств будь-якого розміру, але занадто багато власників бізнесу використовують застарілі методи або зовсім нехтують відстеженням рівня своїх запасів. Управління запасами стосується не лише готової продукції; йдеться про облік грошових потоків, праці та загальних активів підприємства. Завдяки життєздатній системі управління запасами компанія може оптимізувати управління ланцюгом поставок, отримувати точніші дані про запаси, краще керувати запасами та відчутти експоненціальне зростання в усіх відділах. Облік запасів оцінює точну вартість активів на різних стадіях їх виготовлення та виробництва. Це допомагає гарантувати точне представлення вартості всіх активів, що відображається у вартості підприємства. Ретельна оцінка вартості, встановленої в обліку запасів, може допомогти підприємствам збільшити норму прибутку. Ефективне оформлення запасів

© Кірдіна О.Г.,
Орлова В.М.,
Журавльов Д.А.

Вісник економіки транспорту і промисловості № 88, 2024

шляхом удосконалення документального оформлення запасів у структурі документообігу дають можливість керівництву підприємств приймати більш гнучкі управлінські рішення.

Ключові слова: запаси, управління запасами, облік запасів, аналітично-інформаційне забезпечення обліку запасів, документальне оформлення запасів.

IMPROVEMENT OF THE ORGANIZATION OF INVENTORY ACCOUNTING FOR THE PURPOSE OF MANAGEMENT

*Kirdina O. G., Doctor of Economics, Professor,
Orlova V. M., PhD of Economics, Associate Professor,
Zhuravlov D. A., master's degree (USURT)*

Inventory management describes the system that businesses use to ensure optimal inventory levels at all times by organizing the sourcing, storage, and sale of both raw materials and finished goods. Effective inventory management ensures optimal inventory levels at the right price at all times and reduces overall costs. Implementing a quality inventory management system is critical to the success of businesses of all sizes, but too many business owners use outdated methods or neglect to track their inventory levels altogether. Inventory management is not just about finished goods; it is about accounting for the cash flow, labor, and overall assets of a company. With a viable inventory management system, a company can optimize supply chain management, gain more accurate inventory data, better manage inventory, and experience exponential growth across all departments. Inventory accounting plays a critical role in business operations because the value of inventory significantly impacts the amount of profit generated and the value of the business as a whole. For accounting purposes, inventories are current assets because a company usually intends to sell its finished products within a short period of time. Inventories must be physically counted or measured before they can be placed on the balance sheet. Companies often maintain sophisticated inventory management systems that can track inventory levels in real time. The inventory accounting process requires documentation. And it is at this stage that some contradictions in accounting arise. If everything is more or less clear with the registration of primary raw materials and materials and the write-off of finished products, then the accounting of incomplete inventories raises many questions. Effective inventory registration by improving the documentation of inventories in the document flow structure allows enterprise management to make more flexible management decisions.

Keywords: *inventories, inventory management, inventory accounting, analytical and information support for inventory accounting, inventory documentation.*

Постановка проблеми та її зв'язок з науковими чи практичними завданнями. Управління запасами описує систему, яку підприємства використовують для забезпечення оптимального рівня запасів у будь-який час, шляхом організації пошуку, зберігання та продажу як сировини, так і готової продукції. Ефективне управління запасами забезпечує оптимальний рівень запасів за правильною ціною в будь-який

час і знижує загальні витрати.

За допомогою методів управління запасами підприємства можуть контролювати як сировину, так і готову продукцію, а також регулювати складування та обробку цих запасів.

Впровадження якісної системи управління запасами має вирішальне значення для успіху компаній будь-якого розміру, але занадто багато власників бізнесу використовують застарілі методи

або зовсім нехтують відстеженням рівня своїх запасів. Управління запасами стосується не лише готової продукції; йдеться про облік грошових потоків, праці та загальних активів підприємства. Завдяки життєздатній системі управління запасами підприємство може оптимізувати управління ланцюгом поставок, отримувати точніші дані про запаси, краще керувати запасами та відчуті експоненціальне зростання в усіх відділах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження управління та обліку запасами знайшли своє відображення у низці праць науковців. Зокрема, на нашу думку, слід виділити роботи Вареник В. М., Резцової М. І. [1], Кривешко О. В., Шпарик Я. Я., Мельник Н. В. [2], Пушкарь І. В., Шишкіної А. П. [3], Скуріневської Л. [4], Жарської І. О., Хачірової Ю. С. [5], Тарасової Г. О., Гулевич С. В. [6], Польової Т. В., Охрей Т. С. [7], Максименко І. Я., Іванченко А. Г. [8], Подмешальської Ю. В., Парнюк О. В. [9], Клименко С. О., Задорожного О. О. [10]. В їх роботах висвітлено питання щодо управління запасами на підприємствах з акцентом на кризовість умов функціонування, реалізації обліку запасів та інформаційно-аналітичного забезпечення процесів управління й обліку запасів.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Не дивлячись на велику кількість наукових праць з проблематики управління запасами, їх обліку та документального оформлення, залишаються відкритими питання щодо вивчення вузьких місць у сфері документального оформлення запасів в системі обліку з метою оптимізації процесів управління запасами.

Формування цілей статті. Тому метою статті є розроблення пропозицій щодо зміни у структурі документообігу у частині документального оформлення запасів розукомплектування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління запасами

стосується процесу замовлення, зберігання, використання та продажу запасів підприємства. Це включає сировину, компоненти та готову продукцію, а також складування та обробку цих предметів. Великий запас несе ризик псування, крадіжки, пошкодження або зміни попиту. Запаси повинні бути застраховані, і якщо вони не будуть використані або продані вчасно, їх, можливо, доведеться утилізувати за роздрібними цінами або просто знищити.

З цих причин управління запасами є важливим для підприємств будь-якого розміру. Знати, коли поповнювати запаси, яку кількість купувати чи виробляти, а коли продавати та за якою ціною, може стати складним рішенням. Малі підприємства часто відстежують запаси вручну та визначають точки повторного замовлення та кількість за допомогою формул електронної таблиці. Більші підприємства можуть використовувати спеціалізоване програмне забезпечення для планування ресурсів підприємства. Найбільші корпорації використовують високоспеціалізоване програмне забезпечення як послугу. Компанії також звертаються до штучного інтелекту для оптимізації цих процесів.

Відповідні стратегії управління запасами залежать від галузі. Нафтобаза здатна зберігати великі обсяги запасів протягом тривалого періоду часу, дозволяючи їй чекати, поки попит підніметься, якщо це необхідно. Хоча зберігання нафти дороге й ризиковане, немає ризику, що запаси зіпсуються або вийдуть з моди. Для підприємств, які займаються продажем швидкопсувних запасів або товарів, попит на які швидко змінюється у часі, термін зберігання запасів має бути мінімальним, а неправильна оцінка часу або кількості замовлень може коштувати дорого.

Для підприємств зі складними ланцюгами поставок і виробничими процесами особливо складно збалансувати ризику надлишку запасів і дефіциту. Щоб

досягти цих балансів, вони можуть застосувати кілька методів управління запасами, включаючи оперативне планування і планування потреби в матеріалах.

Залежно від типу бізнесу або продукції підприємство може використовувати різні методи управління запасами. До них належать виробництво «точно в строк» (JIT), планування потреб у матеріалах (MRP), економічна кількість замовлення (EOQ) і денний продаж запасів (DSI).

1 Управління «точно в строк» (JIT). Ця модель управління виробництвом і запасами виникла в Японії в 1960-1970-х роках. JIT дозволяє компаніям заощадити значні суми грошей і зменшити відходи, купуючи та зберігаючи під рукою лише ті запаси, які їм необхідні для виробництва та продажу продукції протягом певного періоду часу. Такий підхід зменшує витрати на зберігання та страхування, а також витрати на ліквідацію або утилізацію надлишкових запасів. Управління запасами JIT може бути ризикованим. Якщо попит несподівано зростає, виробник може бути не в змозі забезпечити запаси, необхідні для задоволення цього попиту, що завдасть шкоди його репутації серед клієнтів і спрямує споживачів до конкурентів.

2 Планування потреби в матеріалах (MRP). Цей метод управління запасами залежить від прогнозу продажів, тобто виробники покладаються на докладні записи продажів, щоб передбачити свої потреби в запасах і своєчасно повідомляти про ці потреби постачальникам. Нездатність точно спрогнозувати продажі та спланувати придбання запасів призведе до того, що виробник не зможе виконати замовлення.

3. Економічна кількість замовлення (EOQ). Ця модель використовується в управлінні запасами шляхом розрахунку кількості одиниць, які компанія повинна додати до своїх запасів з кожним пакетним замовленням, щоб зменшити

загальні витрати на свої запаси, припускаючи постійний споживчий попит. Витрати на запаси в моделі включають витрати на утримання та налаштування. Модель EOQ спрямована на те, щоб замовляти потрібну кількість запасів на партію, щоб компанії не доводилося робити замовлення надто часто, і не було надлишку запасів. Припускається, що існує компроміс між витратами на утримання запасів і витратами на встановлення запасів, і загальні витрати на запаси мінімізуються, коли мінімізуються як витрати на встановлення, так і витрати на утримання.

4 Денний продаж запасів (DSI). Цей фінансовий коефіцієнт вказує на середній час у днях, який потрібен компанії, щоб перетворити свої запаси, включаючи незавершені товари, у продажі. DSI також відомий як середній вік запасів, кількість днів у незавершеному запасі (DIO), кількість днів у запасі (DII), кількість днів продажу в запасі або кількість днів у запасі, і тлумачиться різними способами. Вказуючи на ліквідність запасів, цифра показує, на скільки днів вистачить поточного обсягу запасів компанії. Як правило, нижчий DSI є кращим, оскільки він вказує на меншу тривалість очищення запасів, хоча середній DSI відрізняється від однієї галузі до іншої.

Облік запасів відіграє важливу роль у господарській діяльності, оскільки вартість запасів значно впливає на розмір отриманого прибутку та вартість бізнесу взагалі.

Для цілей бухгалтерського обліку запаси представляють собою оборотні активи, оскільки підприємство зазвичай має намір продати свою готову продукцію протягом короткого періоду часу. Запаси повинні бути фізично підраховані або виміряні, перш ніж їх можна буде поставити на баланс. Підприємства часто підтримують складні системи управління запасами, здатні відстежувати рівень запасів у реальному часі.

Облік запасів може здійснюватися

декількома способами: калькуляція собівартості за першим надходженням; середньозважена калькуляція. Обліковий запис запасів зазвичай складається з чотирьох окремих категорій.

1 Сировина – це різні матеріали, які підприємство купує для свого виробничого процесу. Ці матеріали повинні пройти значну обробку, щоб компанія перетворила їх у товар, готовий до продажу.

2 Незавершене виробництво, що являє собою сировину в процесі перетворення на готову продукцію.

3 Готова продукція – це продукція, яка легко доступна для продажу клієнтам підприємства.

Облік запасів – це сектор бухгалтерського обліку, який займається оцінкою та реєстрацією змін у запасах. Запаси зазвичай включають запаси на різних стадіях виробництва, від сировини до продукції, готової до реалізації.

Облік запасів розподіляє вартість запасів на кожному етапі процесу, а потім документує їх як активи підприємства. Активи можуть мати великий вплив на майбутню вартість бізнесу, тому точне визначення вартості активів має вирішальне значення.

Однак це легше сказати, ніж зробити, оскільки визначена вартість товарних запасів може змінюватися з часом. Це відбувається через амортизацію, пошкодження запасів, зміни на ринку, зростання або зниження попиту, зміни тенденцій тощо. Хороша система обліку запасів зможе врахувати ці зміни та відповідно скоригувати вартість активів підприємства та відповідні витрати, пов'язані з інвентаризацією.

Облік запасів вимагає від підприємства забезпечення точності та дотримання суворого набору стандартів для досягнення цього. Він забороняє підприємствам як занижувати, так і завищувати вартість своїх запасів, оскільки це може призвести до завищеної оцінки підприємства. По-перше,

заниження вартості запасів може створити враження, ніби прибуток є вищим, ніж він є насправді (оскільки прибуток – це дохід за вирахуванням витрат, а запаси є частиною витрат підприємства. По-друге, запаси є активом, і, як наслідок, завищення вартості запасів може створити враження, що компанія має більше активів, ніж насправді.

Основна перевага обліку запасів полягає в тому, що він дає змогу точніше та достовірніше відобразити фінансову картину підприємства. Однак є деякі додаткові переваги для точного визначення вартості запасів під час виробництва. Зокрема, облік запасів означає, що підприємства можуть краще оцінити, де вони можуть збільшити прибуток.

Найбільш чітко це можна побачити на підприємствах, які виробляють готову продукцію, що вимагає багато часу та витрат під час виробництва. До таких запасів належать фармацевтичні препарати, технології та машини. Через оцінку вартості продукції на певних етапах виробництва, наприклад, під час етапу клінічних випробувань, підприємство може змінити первісні характеристики, щоб зберегти стабільність вартості продукції, збільшуючи при цьому маржу прибутку. Це призведе до істотного зменшення витрат.

Процес обліку запасів потребує його документального оформлення. І саме на цій стадії виникають деякі протиріччя у веденні обліку. Якщо з реєстрацією первинних сировини та матеріалів і списання готової продукції все більш-менш зрозуміло, то облік розукомплектованих запасів викликає багато питань.

Базовий комплект типових форм з обліку запасів затверджено наказом Міністерства статистики України №193. Однак там немає документа для оформлення операцій розукомплектування запасів. Тому підприємство складає такий документ самостійно у довільній формі,

але з урахуванням обов'язкових реквізитів, зазначених у ст. 9 Закону про бухгалтерський облік. Зокрема, таким документом може бути «Акт розукомплектування запасів», у якому необхідно зазначити, що саме підлягає розукомплектуванню, з якої причини, а також оцінено запаси, які буде отримано від такого розукомплектування та їх вартість.

Бухгалтерський облік запасів регламентується НП(С)БО № 9 «Запаси». На жаль, ситуацію розукомплектування запасів НП(С)БО № 9 «Запаси» не розглядає. Не містять конкретного роз'яснення щодо цього й Методичні рекомендації №2. Як варіант, можна скористатися аналогічними пунктами щодо розукомплектування основних засобів, зокрема.

1. У п. 2.12 Методичних рекомендацій №2 зазначено, що запаси, отримані у процесі ремонту і поліпшення (модернізації, добудови, реконструкції тощо, ліквідації основних засобів), оприбутковуються за чистою вартістю реалізації або в оцінці можливого їх використання.

2. У п. 2.13 Методичних рекомендацій №2 – первісна вартість запасів, що надійшли на склад від забракованих виробів та зворотних відходів виробництва, ліквідації основних засобів, визначається за чистою вартістю реалізації, якщо такі запаси призначені для реалізації, або в оцінці їх можливого використання.

Зважаючи на те, що здійснюється лише процес розукомплектування (без переробки) об'єкту запасів, то вважаємо, що доцільно первісну вартість запасу, що підлягає розукомплектуванню, розподілити на відповідні складові. У такому випадку у підприємства не виникне ані доходів, ані витрат. У бухгалтерському обліку операцію розукомплектування буде відображено простим записом Дт 207 (окремі частини) Кт 207 (обладнання).

Податкових різниць щодо такої

операції не передбачено, а оскільки ані доходів, ані витрат не виникає, то така операція не вплине на фінансовий результат до оподаткування. Оскільки операція з розукомплектування запасів не є постачанням товарів або послуг, то податкових наслідків з ПДВ не виникає. При цьому необхідно зважати, що при подальшій реалізації таких запасів мінімальна база для оподаткування ПДВ за п. 188.1 ПКУ визначається виходячи з визначеної вартості таких складових.

Висновки даного дослідження і перспективи подальших робіт у даному напрямку. Отже, управління запасами є основою добре функціонуючого бізнесу та фундаментальним блоком для успіху та довголіття підприємства. Коли запаси організовані та доступні, весь ланцюг постачання працюватиме з легкістю.

Облік запасів оцінює точну вартість активів на різних стадіях їх виготовлення та виробництва. Це допомагає гарантувати точне представлення вартості всіх активів, що відображається у вартості підприємства. Ретельна оцінка вартості, встановленої в обліку запасів, може допомогти підприємствам збільшити норму прибутку.

Ефективне оформлення запасів шляхом удосконалення документального оформлення запасів у структурі документообігу дають можливість керівництву підприємств приймати більш гнучкі управлінські рішення.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вареник В. М., Резцова М. І. Управління запасами підприємства: теоретичні та практичні аспекти. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2018. № 1 (24). С. 5-16.

2. Кривешко О.В., Шпарик Я. Я., Мельник Н. В. Особливості управління запасами в кризових умовах. *Ефективна економіка*. 2022. №5: веб-сайт. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/5_2022/95.pdf (дата звернення: 18.10.2024).

3. Пушкар І. В., Шишкіна А. П. Особливості обліково-аналітичного забезпечення управління запасами. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 44: веб-сайт: URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1847/1781> (дата звернення: 15.11.2024).

4. Скуріневська Л. Основні аспекти управління запасами та логістикою в процесах управління оборонними ресурсами та оборонному менеджменті. *Журнал наукових праці «Соціальний розвиток і безпека»*. 2023. № 13 (5). С. 230-243.

5. Жарська І. О., Хачірова Ю. С. Сучасні моделі управління запасами на підприємстві. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2023. № 11-12 (312-313). С. 192-196.

6. Тарасова Г. О., Гулевич С. В. Організації обліку виробничих запасів підприємства та шляхи його вдосконалення. *Економіка та суспільство*. 2018. № 15. С. 896-899.

7. Польова Т. В., Охрей Е. С. Методично-організаційні особливості обліку виробничих запасів підприємства. *Економічний простір*. 2020. № 16: веб-сайт: URL: <https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/668/650> (дата звернення: 25.11.2024).

8. Максименко І. Я., Іванченко А. Г. Особливості обліку виробничих запасів в управлінні діяльністю підприємства. *Ефективна економіка*. 2019. №9: веб-сайт: URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/9_2019/44.pdf (дата звернення: 29.10.2024).

9. Подмешальська Ю. В., Парнюк О. В. Документальне забезпечення обліку товарних запасів на підприємстві. *Агросвіт*. 2020. №22. С. 97-104.

10. Клименко С. О., Задорожній О. О. Особливості дослідження стану інформаційно-аналітичного забезпечення виробничих запасів підприємства. *Глобальні та національні проблеми*

економіки. 2016. Вип. 11. С. 859-862.

REFERENCES

1. Varenik V.M., Rjeczova M.I. (2018) Upravlinnja zapasamy pidpryjemstva: teoretychni ta praktychni aspekty [Enterprise inventory management: theoretical and practical aspects] *Jevropejskyj vektor ekonomichnogho rozvytku*. №1(24). pp. 5-16.

2. Kryveshko O.V., Shparyk Ja.Ja., Meljnyk N.V. (2022) Osoblyvosti upravlinnja zapasamy v kryzovykh umovakh [Features of inventory management in crisis conditions]. *Efektivna ekonomika*. №5. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/5_2022/95.pdf (in Ukrainian).

3. Pushkarj I.V., Shyshkina A.P. (2022) Osoblyvosti oblikovo-analitychnogho zabezpechennja upravlinnja zapasamy [Features of accounting and analytical support for inventory management]. *Ekonomika ta suspiljstvo*. Vol. 44. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1847/1781> (in Ukrainian).

4. Skurinevsjka L. (2023) Osnovni aspekty upravlinnja zapasamy ta loghistrykoju v procesakh upravljannja oboronnyamy resursamy ta oboronnomu menedzhmenti [Key aspects of inventory and logistics management in defense resource management and defense management processes]. *Zhurnal naukovykh pracj «Socialjnyj rozvytok i bezpeka»*. №13(5). pp. 230-243.

5. Zharsjka I.O., Khachirova Ju.S. (2023) Suchasni modeli upravlinnja zapasamy na pidpryjemstvi [Modern models of inventory management in the enterprise]. *Naukovyj visnyk Odesjkogho nacionaljnogho ekonomichnogho universytetu*. №11-12(312-313). pp. 192-196.

6. Tarasova Gh.O., Ghulevych S.V. (2018) Orghanizaciji obliku vyrobnychykh zapasiv pidpryjemstva ta shljakhy jogho vdoskonalennja [Organization of accounting for production inventories of an enterprise and ways to improve it]. *Ekonomika ta suspiljstvo*. №15. pp. 896-899.

7. Poljova T.V., Okhrej E.S. (2020) *Metodychno-orghanizacijni osoblyvosti obliku vyrobnychych zapasiv pidpryjemstva* [Methodological and organizational features of accounting for production inventories of an enterprise]. *Ekonomichnyj prostir*. 2020. №16. URL: <https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/668/650> (in Ukrainian).
8. Maksymenko I.Ja., Ivanchenko A.Gh. (2019) *Osoblyvosti obliku vyrobnychych zapasiv v upravlinni dijalnistju pidpryjemstva* [Features of inventory accounting in enterprise management]. *Efektivna ekonomika*. №9. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_20
9. Podmeshaljsjka Ju.V., Parnjuk O.V. (2020) *Dokumentaljne zabezpechennja obliku tovarnykh zapasiv na pidpryjemstvi* [Documentary support for inventory accounting at the enterprise]. *Aghrosvit*. №22. pp. 97-104.
10. Klymenko S.O., Zadorozhnij O.O. (2016) *Osoblyvosti doslidzhennja stanu informacijno-analitychnogho zabezpechennja vyrobnychych zapasiv pidpryjemstva* [Features of the study of the state of information and analytical support of production inventories of the enterprise]. *Ghlobaljni ta nacionaljni problemy ekonomiky*. Vol. 11. pp. 859-862.